

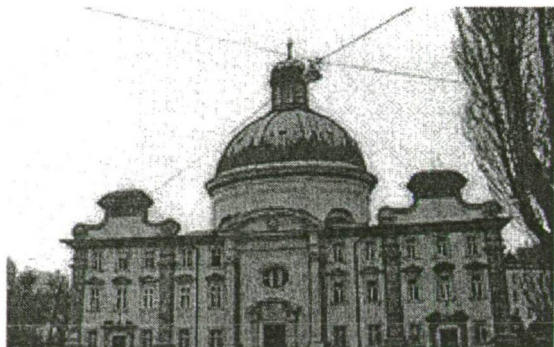
Varjasi Gyula

**HEINRICH IGNAZ FRANZ VON BIBER
(JINDŘICH IGNÁC FRANTIŠEK BIBER)
(1644. AUGUSZTUS 12. – 1704. MÁJUS 3.)**

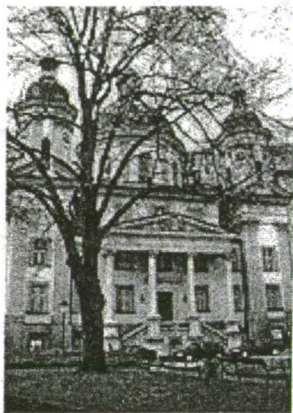
Heinrich Ignaz Franz von Biber a 17. sz. második felének egyik legkiemelkedőbb muzsikusa volt. Ebben az időben Salzburgban az építészet és a zene rendkívüli fejlődésnek indult. A barokk kor stílusjegyei nagyban meghatározták a városkép kialakítását. A város arculatát napjainkban is meghatározó templomok és egyházi épületek ebből a korból származnak. A **Santino Solari** által tervezett Dóm építése **Casparo Zugalli** nevéhez fűződik, ugyanúgy, mint a Kajetanerkirche, az Erhardkirche felépítése, valamint **Johann Bernhard Fischer** által tervezett pompás templomok a Dreifaltigkeitskirche, Kollegienkirche befejezése **Guidobald Graf Thun und Hohenstein** (03.02.1654 -- 1.6.1668) **Max Gandolf Graf von Kuenburg** és **Johann Ernst Graf von Thun** érsek kormányzása alá esnek.

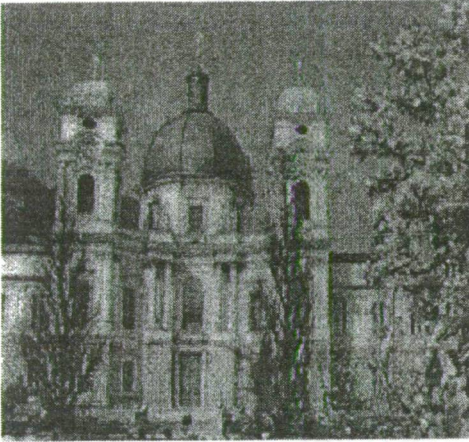
Salzburgi Dóm

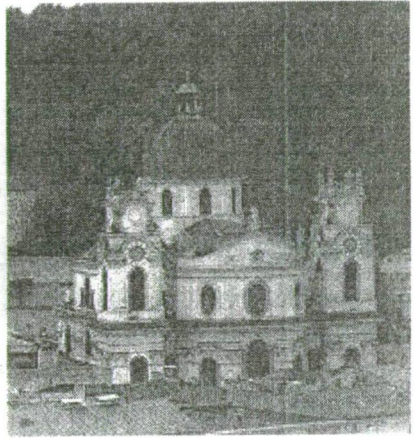
Kajetanerkirche, 1685-1700

Erhardkirche

Dreifaltigkeitskirche

Kollegienkirche

Guidobald Graf von Thun, 4th cardinal 1654 – 1668

Max Gandolf Graf von Kuenburg, cardinal 1668 - 1687

Johann Ernst Graf von Thun, 1687 - 1709

A három érsek közül különösen Max Gandolph mutatott nagy érdeklődést a zeneművészet iránt. Megnövelte az udvari énekhar és zenekar létszámát. Két jelentős muzsikust és egyben zeneszerzőt szerződtetett az érseki udvarhoz. Biberet és Muffatot, akik 10 évig működtek együtt. Biber 1644-1704-ig, Muffat 1656-1704-ig élt. 2004-ben volt haláluk 300 éves évfordulója. Emlékműveiket a Max Gandolph zeneiskolában állították fel. A két zeneszerző salzburgi működése a város zenetörténetének és ugyanakkor az európai zenekultúrának is jelentős korszaka volt.

Biber és Muffat különböző zenei alkotásokat hoztak létre, Zenealkotásaik leginkább Bach és Händel stílusához álltak legközelebb. Biber főleg hegedűkomponista, műveiben a hagyományokhoz és a népzenehez kötődik. A hegedű és hangszeres művei előremozdították az egyházzenet. Művészete a 17. sz. utolsó 3 évtizedében átmenetet képez a reneszánszból a barokkba.

Biber jelentős egyházzenei műveket alkotott. Több nagyobb jelentőségű misekompozíciót is szerzett:

Missa Salisburgensis

Missa Bruxellensis

Missa Sancti Henrici

Missa Alleluia

Missa catholica

Missa Cristi Resurgentis

Missa in contrapuncto

Requiem á 15”

Requiem ex F con terza minore

Muffat modernebb érdeklődésű, a hangszeres és orgonaműveiben összeköti a Francia, itáliai és a német stílust. Muffatnak csak egy misealkotása van:

Missa in labore requies.

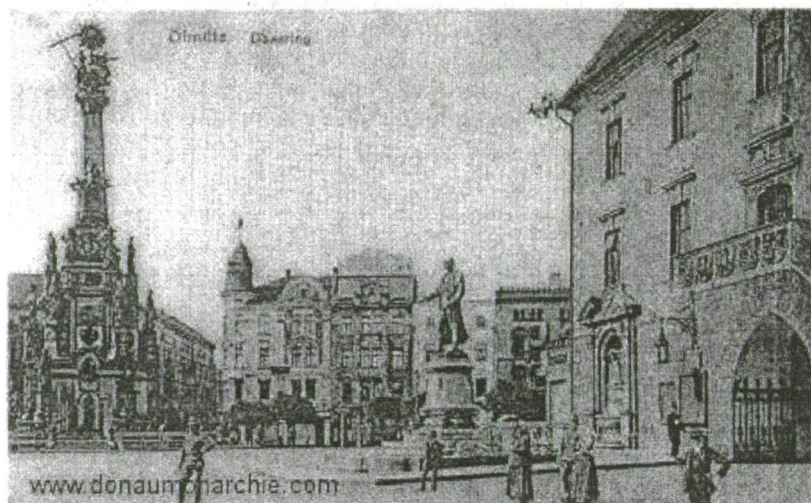
Heinrich Ignaz Franz Biber élete

Heinrich Ignaz Franz Biber (Jindřich Ignác František Biber) cseh származású osztrák zeneszerző 1644. augusztus 12-én Csehországban Wartenbergben (Stráž pod Ralskem) született egy vadász fiaként.

Édesapja Martin Biber. Zenei műveltségének alapjait wartenbergi tanítónál Wiegang Knöffel-nél szerezte meg. 1656-tól Knöffel kántorként és orgonistaként tevékenykedett. 1675-ben halt meg. Az említett évszámok arra engednek következtetni, hogy Biber gyerekkorának hosszabb idejét töltötte Wartenbergben (Strážban), hiszen 12 éves volt, amikor Knöffel a városba érkezett.

Biber a Jezsuitáknál kezdte tanulmányait. 1660-tól Bécsben tanult. Antonio Bertali és Johann Heinrich Schmelzer voltak zeneszerzés és hegedű tanárai. Biber további zenei tanulmányairól nincsenek pontos információk. Szóba jöhet Liberec, Prága, Drezda, Bécs. Schmelzer nagyon szoros kapcsolatban volt Biber első-munkaadójával, az Olomouc-i érsekkel, Karl Lichtenstein-nel. Az is lehetséges, hogy Biber sokáig Stájerországban szolgált. Ezt bizonyíthatja Schmelzer Lichtenstein érseknek írt, 1670.

December 20-án írt levele, melyben kiderül, hogy Biber az ifjú bécsi zeneszerzővel, Jan Jakob Prinner-rel együtt a „stájerországi ifjú Eggenberg hercegeknél” szolgál. 1668-ban Biber komornyikként és zenészként szolgálatba lépett az Olomouc-i érsekhez, aki a művészet, és főképpen a zene nagy pártolója és támogatója volt.

Olmütz

Biber neve 1670-ben jelenik meg először Lichtenstein levelezésében. Az olomouci és Kroměříž-i érseki kápolnában Biber brácsán és viola de gambán játszott, és már komponált is. Ebből a korszakból származnak Biber első ismert darbjai.

1670-ben Biber nem teljesen tisztázott körülmények között elhagyta munkaadóját. Schmelzer, egy később kelt és az érseknek szóló leveléből kitűnik, hogy Bibernek a neves Absam-i hangszerésztől, Jakob Stainer-től kellett hangszereket felvennié. Feltehető, hogy Stainer és Biber már régóta ismerték egymást. Egy akkori Olomouc-i leltárjegyzéken négy Stainer-féle és egy Amati hegedű volt feltüntetve. Valószínűleg Stainer Bibert – akit akkoriban virtuózként tartottak számon – valamelyik körútja alkalmával ismerte meg. Az biztos, hogy Biber nagy tiszteletnek örvendett. Feltehetőleg az érsek nem akarta Bibert elengedni, ezért neki titokban

kellett eltűnnie. Ezért Lichteinstein megparancsolta a gazdag stájerországi nemesnek, Khuen von Auers-nek, hogy mihelyt Biber Stainer-nél megjelenik, tartóztassa fel. Ez viszont soha nem történt meg. Lichteinstein komornyikjának, Tomáš Sartorius-nak 1671. január 3-án írt levelében Von Auers tesz említést arról, hogy több jel utal Biber Salzburgban való tartózkodására. Az érsek haragja viszont nem tartott sokáig, mert nem sokkal később Biber és Lichteinstein újból sűrű levelezést folytat. Olomouci tartózkodása alatt Biber titkos tárgyalásokat folytatott a salzburgi érsekkel Max Gandolphal Kueburg grófjával. Később Biber Salzburgba ment, zenészként lépett szolgálatba az érsekhez.

Salzburg

Biber Salzburgban nagyon jó munkakörülményekre lelt. Gandolphban egy széles látókörű művészeteket pártoló támogatóra lelt. Gandolph haláláig az összes művét neki ajánlotta.

1672. május 30-án Biber feleségül vette Maria Weiss-t, egy gazdag Salzburg-i kereskedő lányát. Tizenegy gyerekük közül hárman választottak zenei pályát. (A legismertebb Heinrich Karl Biber volt, aki a salzburg-i udvar helyettes karnagya, 1743-tól pedig karnagya volt.) A család először az ún. „karnagyi házban” lakott, 1690-től pedig az ún. „vámházban”, a mai Sigmund Haffer str. 2. sz. alatt.

Biber lakóháza

Biber a képen látható házában házában sok darab született, melyek közül a legismertebbek a „Battaglia”, „Serenade á 5”, „Serenade á 6 – Pauernkirchfahrt”, az egyházi művei közül: „Vesperae á 32”, „Missa Cristi Resurgentis”.

1677-ben Max Gandolph érsek Bibert énektanítással bízta meg, és 1678.december 12-én helyettes karnaggyá léptette elő. Ez időben Biber továbbra is szerzett asztali ill. kamarazenét, egyházi szonátákat az érseki udvarnak. Ekkor született meg a „17. Század hegedűirodalmának legkiemelkedőbb darabja”, a Szólóhegedű szonáta (Sonatae Violino Solo). Útjainak egyikén Lipót császár előtt játszotta el, amiért a császár arany láncot adományozott neki.

Lipót császár

Biber 1682-ben szerezte 53 szólamú miséjét, a „Missa Saliburgiensis”-t és a „Pandite Tympana” himnuszt. 1684-ben Andreas Hofer karnagy halála után átvette hivatalát, és a zenekari ház vezetését.

Biber már korábban is folyamodott engedélyért egy kis kerti faház felépítésére, ahol zavartalanul folytathatta zenetanulmányait. Itt operák komponálásával is foglalkozott. Ezekből csak a „Chi la dura la vince” c. opera partitúrája maradt meg 1687-ből. A fennmaradt életrazokból kiderül, hogy ezen kívül még 2 opera, egy kantáta, 13 iskolai dráma és a „Balleti á 6” kamaraműve is itt készült. Ezekből sajnos csak a librettók maradtak meg. Biber, mint nagyra értékelt hegedűművész, számtalan koncertkörúton vett részt. Több nemesi udvarban játszott. Münchenben is ismerték, ahol több kitüntetést, és arany láncot kapott. Max Gandolph érsek 1687-es halála után Biber valamelyest elszakadt a salzburgi udvar életétől, és inkább zeneszerzéssel foglalkozott. Biber új munkaadója, Johann Ernst Thun gróf is nagyon nagyra tartotta őt. Ekkor készültek az alábbi zeneművek – „Requiem á 15”, „Requiem ex F con terza minore”, „Missa S. Henrici”, „Missa in contrapuncto”, „Missa Bruxellensis”. Biber az 1700-as évek elején 850 arany fizetéssel munkásságának és sikereinek csúcsán állt. Lipót császár 1690. június 7-én nemesi rangba emelte őt.

Erre a rangra Biber már régóta várt, az első kérvényét 1681-ben adta be. Az 1690-ben második kérvénye sikeres lett.

Biber életének további éveiről keveset tudunk. 1702-ben egy új orgona építéséről szóló szerződést írt alá. H. I. F. Biber 1704. május 3-án halt meg, és a salzburgi Szt. Péter temetőben temették el. Biber felesége 21 évvel élt tovább. 1725-ös halálát követően férje mellé helyezték. Maria Weiss-szel kötött házasságából 11 gyermek született és valószínűleg csak 3 gyerek maradt meg. A többi gyerek vagy meghalt, vagy az életrajzok nem említik. Antonin udvari zenész lett, Maria Anna Magdaléna a salzburgi bencés kolostorba lépett be, Heinrich Karl Biber pedig apja nyomdokait követve zeneszerző és karmester lett. Érdeemes megjegyezni, hogy Biber neve W. A. Mozart levelezésében is megjelent: „...séta közben találkoztak Biberrel, máskor a Biberék Toníčekékkel”.

A virtuóz és zeneszerző Biber munkássága

Biber korának kiemelkedő hegedűvirtuóza és zeneszerzője volt. Ebben az időben a hegedű rendkívül népszerű hangszerré vált. Máiig is a leghíresebb hegedűgyártó műhelyek kezdték meg működésüket. Biber hegedűvirtuóz mivoltát a következő darabok alapozzák meg – „Mysteriensonaten” – 15

szonáta, „Sonatae violino solo” – 8 szonáta, „Sammlung von Triosonaten Harmonia artificiosa – ariosa” – szonátagyűjtemény.

A „Mysterionsonaten” nem csak magas technikai igényességével lep meg, hanem a szkordatúra (hangszer szokványostól való eltérő hangolása) különböző új kombinációival. A 15 műben Biber 16 különböző hangolást kíván meg. Az ilyesfajta változatosság nem jellemző semelyik más zeneszerzőre sem. Mit is jelent a szkordatúra? Biber már fiatal korában nagyon sikeres volt a vonós hangszerek megszólaltatásában. Nem csoda, hogy intenzíven foglalkozott a húrok szisztematikus áthangolásával, szkordatúrával. A szkordatúra egy olyan technika volt, amely nagyban megkönnyítette a kettes- és hármasfogások megszólaltatását. A mai nyelvben ezt „open tuning”-nak nevezik, és főképpen a könnyűzenében használatos, leggyakrabban gitároknál. A komolyzenén belül ez a technika már manapság nem használatos.

A hegedűjátéknál az volt az előnye, hogy a polifónikusan orientált zeneszerzőknek megengedte, hogy meghatározza az egyes akkordok megszólaltatásának a módját. Gyakran segített a gyors részek játszásában is, és gyakran engedte a 3. és a 4. ujj kihagyását. A szkordatúra sajátos hangszínt hoz létre. A húr annál világosabban szól, minél jobban meg van húzva, és fordítva. Az áthangolással tehát Biber sajátos hangszíneket hozott létre. Biberre jellemző volt a kísérletezés, de „sajnos néha a zenei alkotókészség rovására”.

A legmagasabb technikai tudást a „Passacaglia” c. szőlőműve igényel, amely még a szólószonátákat is felülmúlja. A „Mysterionsonaten”-en kívül nincs más olyan mű, ahol a hármas- és négyeshangzatokat a különböző szkordatúrák segítségével kell megszólaltatni.

Bibernek jelentős az egyházzenei munkássága is. Darabjai tipikus barokk elemekből állnak össze, melyek az udvar igényeit szolgálták ki. Az egyházi zenében feltűnik, hogy Biber az antik stílust ötvözi a bécsi kollégák újabb koncert-stílusával. Egyházi műveiben laza kapcsolat mutatkozik Schmelzer stílusával.

A Szegedi Dóm Énekkara Biber kompozíciói közül a Missa Bruxellensist adta elő 2004. május 2-án a salzburgi dóm énekkarával, (Salzburger Domchor) szólistáival és zenekarával közösen Czifra János vezényletével. 2004. október 3-án pedig a Szegedi Dóm Énekkara a Szegedi Fogadalmi Templomban mutatta be ezt a misét Magyarországon először Varjasi Gyula vezényletével. (A Magyar Katolikus Rádió műsorában is részletek hangzottak el 2004. december 19-én az előadásból.)

H. I. F. Biber: Missa Bruxellensis

A mise 1700 körül keletkezett, -Biber legutolsó zeneműve- két kórusra 8 szólóra és zenekarra: (4 trombita, 2 cornetto, 3 tromboni, 2 timpani, fagott, vonószekkar és orgonacontinuo).

Tételei: Kyrie, Gloria, Credo, Sanctus, Hosanna, Benedictus, Hosanna, Agnus Dei.

Ezt a misét 1970-ben fedezték fel Brüsszelben, a Reale Alberto I. Könyvtárban. Ezt a nevet – Missa Bruxellensis - Laurentius Feininger muzikológus adta. Korábban Orazio Benevoli művének gondolták. Kiderült, hogy Benevoli rövid ideig dolgozott Salzburgban és ő másolta át saját kéziratával ezt a misét, amit a brüsszeli könyvtárban máig is őriznek. A mise ősbemutató időpontja 1701. május 12. (St. Rupert lovagjai ünnepségen adták elő.